

Avusturya-İtalya Savaşı'nın Deniz Cephesinde Zırlı Gemilerin İlk Büyük Muharebesi: Lissa (1866)

*The First Major Battle of Ironclads on the
Maritime Front of the Austrian-Italian War:
Lissa (1866)*

İbrahim Ege AKŞAHİN*

Araştırma makalesi/
Research Article

Geliş tarihi/Date of Arrival:
7 Ağustos/August 2024

Kabul tarihi/Date of Acceptance:
25 Ekim/October 2024

* Doktora öğrencisi, İstanbul
Medeniyeti Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Tarih Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-4115-1863
E-posta/E-mail: egeaksahin1863@
gmail.com

Atıf/Citation: İbrahim Ege Akşahin,
"Avusturya-İtalya Savaşı'nın Deniz
Cephesinde Zırlı Gemilerin İlk Büyük
Muharebesi: Lissa (1866)", *Zeyrek Tarih
Araştırmaları Dergisi*, 1 (Aralık 2024),
s. 29-55.

ÖZ

Bu makalede, Türkçe literatürde daha önce herhangi bir müstakil akademik çalışmada ele alınmamış olan Avusturya ve İtalya donanmaları arasında gerçekleşen 1866 Lissa Deniz Muharebesi değerlendirilecektir. Özünde bir kara devleti niteliği taşıyan Avusturya ile köklü denizcilik geleneğine ve güçlü bir donanmaya sahip olan İtalya arasında deniz cephesinde vuku bulan bu muharebe harbin genel gidişatında kritik bir etki yapmasa da özellikle zırlı gemilerin tarihteki ilk büyük muharebesi olması hasebiyle son derece büyük önem taşımaktadır. İtalya'nın Avusturya karşısında deniz harp teknolojisi bakımından üstün olmasına ve sayısal eşitsizliklere rağmen muharebenin kaderi amirallerin cesaret ve yetenekleri doğrultusunda şekillenmiş, muharebeden Avusturya galip ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya, İtalya, Lissa Deniz Muharebesi, Zırhlı Gemi, Ahşap Gemi.

ABSTRACT

This article will evaluate the 1866 Battle of Lissa between the Austrian and Italian navies, which has not been discussed in any independent academic study in Turkish before. The Battle of Lissa, which took place in 1866, was essentially an event that took place on the naval front of the Austro-Prussian & Italian War (Seven Weeks War). Although the battle, which took place between Austria, which was essentially a land-based state, and Italy, which had a deep-rooted maritime tradition and a strong navy, did not have a critical impact on the general course of the war, it was of great importance, especially because it was the first major battle of armored ships in history. Despite Italy's superiority in naval warfare technology, the fate of the battle was largely determined by the differences between the commanders of the navies.

Keywords: Austria, Italy, Battle of Lissa, Ironclad, Wooden Ship.

Giriş

Bu çalışmada Lissa Deniz Muharebesi'ndeki deniz harekâtının nasıl gerçekleştiği, bu muharebenin deniz harp tarihi açısından ne gibi bir öneme sahip olduğu, muharip tarafların deniz kuvvetlerinin durumlarının ne olduğu, muharebenin kaderini tayin eden etkenlerin neler olduğu ve muharebenin kısa ve uzun vadeli etkilerinin neler olduğu sorularına yanıtlar aranacaktır. Ayrıca bu çalışma, muharebeyi ele alırken aynı zamanda yaşananlar sebebiyle dönemin deniz harp platformlarının gözde iki unsuru hâline gelen demir zırh ve mahmuzun etkisini değerlendirmekte, esasında konu alınan muharebenin özellikle mahmuz aksamına yüklemiş olduğu haksız şöhretin sebeplerini izah etmektedir. Aynı zamanda muharebenin neticesini, kumandanların liderlik nitelikleri kıyaslaması üzerinden incelemektedir. Çalışmanın temel kaynakları ağırlıklı olarak, yabancı dildeki araştırma eserlerdir. Ancak Türkçeye çevrilmiş olan bazı araştırma eserlerinden, Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış kitap, gazete küpürü ve belgelerden de istifade edilmiştir. Muharebenin harekât safhasını anlatmadan önce muharip tarafların sahip olduğu deniz kuvvetlerine ve dönemin deniz harp teknolojilerine dair özet

bilgiler vermek yerinde olacaktır. Zira muharebenin gerçekleştiği dönem, deniz harp teknolojilerinin dönüşümü açısından tam bir geçiş devresidir. Eski ve yeni deniz harp unsurlarının ihtiyaçlar ışığında hâlâ belli bir uyum içerisinde kullanımı söz konusudur.

Lissa Deniz Muharebesi Öncesinde Muharip Tarafların Deniz Kuvvetleri

Lissa Deniz Muharebesi'nin yaşandığı dönem için en önemli deniz harp platformlarının başında zırhlı gemiler gelmektedir. Artık bunlar sahadaki ana muharip unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde zırhlı gemileri üç farklı şekilde inşa edilmektedir. İlk olarak yöntemde adi ahşap gemilerin bazı kısımları kesilerek geminin üzerine demir zırh kaplanmakta, ikinci yöntemde gemi en başta ahşaptan inşa edilerek sonrasında üzerine demir zırh kaplanmakta ve üçüncü yöntemde ise geminin yalnızca ıskarmozları¹ ahşaptan yapılmak suretiyle diğer bütün kısımlar demirden inşa edilmektedir. Bu şekilde imal edilen zırhlı gemilerin büyüklüğü orta firkateyn ölçüsündedir.²

XIX. asrın başından itibaren deniz harp teknolojileri önceki asırlara nazaran çok daha hızlı bir gelişim göstermiş, dolayısıyla deniz harp platformları, deniz harbindeki taktik ve stratejiler ve denizci personelde aranan nitelikler de kökünden değişmiştir. Deniz harbi çok daha karmaşık, taktik ve stratejik derinlik gerektiren bir mesele haline gelmiştir. Üretilen her tez beraberinde hızlıca bir antitezin ortaya çıkmasına, her yeni teknoloji beraberinde bir karşı teknolojinin üretilmesine sebebiyet vermiştir. 1860'ların başından itibaren gelen son noktayı dönemin tanıklarından birisinin sözleriyle daha net biçimde anlayabiliyoruz. Osmanlı denizcisi Ateş Mehmed Salih Paşa'nın 1862 senesinde ifade ettiği “Artık ahşap donanma devri intiha-pezîr oldu. Harp için donanma mutlaka zırhlı olmalıdır.”³ şeklindeki sözleri esasında dönemin ruhunu kısa ve öz bir biçimde tarif etmektedir. “Zırhlı

1 İskarmoz, gemilerin kaburgalarını teşkil eden eğri ahşap parçalardır. Lütfi Gürçay, *Gemici Dili*, Deniz Basımevi, İstanbul 1943, 206.

2 BOA., A.Ş. MKT.NZD, 416/20, 11 L 1278 (11/04/1862), BOA., DTA. MB.d, 53/100, 29 L 1278 (29/04/1862).

3 Cerîde-i Bahriye, “Ateş Mehmed Paşa”, S. 399, 23 Zilkâde 1326 (17 Aralık 1908), 1. (Paşa bu sözü sarf ettiği tarihte Kapudane-i Hümayun'dur.)

gemilerin vazgeçilmezliği” bu dönem itibarıyla adeta bir slogan haline gelmiş ve yabancı kaynaklarda “Age of the Ironclads” veya “Ironclad Age” olarak tabir edilen bir dönemin kapıları açılmıştır.⁴ Dönemin ruhuna uygun bir biçimde Lissa Deniz Muharebesi'ndeki muharip devletler olan Avusturya ve İtalya da donanmalarını dönemin gözde deniz harp platformu olan zırhlı gemilerle takviye etme ve hatta ana muharip unsurlarını zırhlı gemi filolarından oluşturma gereği duymuşlardır. Avusturya Devleti büyük ölçüde Tuna Nehri'nde vapurlardan oluşan filosuyla sığ sularda varlık gösterse de Adriyatik Denizi'nde bulundurduğu kayda değer bir konvansiyonel donanma kuvveti de mevcut olmuştur. Avusturya, tamamı ahşap gemilerden oluşan bu Adriyatik filosunu zırhlı gemilerle takviye etmek maksadıyla Trieste'de bulunan tersanesindeki tezgâhlarında, zırhlı gemi inşa programının ilk safhasını yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamda ilk olarak, 1861 senesi içerisinde *Drache*, *Salamander*, *Kaiser Max*, *Prinz Eugen*, *Juan d'Austria* ve 1863 senesinde *Erzherzog Ferdinand Max*, *Habsburg* isimli zırhlı gemiler tezgâha konulmuştur. Avusturya Devleti'nin zırhlı gemi inşasına ağırlık vermesindeki temel motivasyon kaynağı esasında doğrudan doğruya Adriyatik'teki rakibi İtalya'nın deniz gücüne karşı bir denge sağlayabilmektir. Tersanelerde Avusturya Donanma İnşa Direktörü Joseph von Remako önderliğinde inşasına başlanan bu zırhlı gemilerin tümü borda bataryalı *broadside ironclad* ve ahşap gövde üzerine demir levhaların yerleştirildiği zırhlı gemiler olarak tasarlanmıştır.⁵ Dolayısıyla yukarıda zikredilen üç zırhlı gemi inşası yönteminden ikincisi tercih edilmiştir. Avusturya Devleti, zırhlı gemilerinin tümünü kendi tersanesinde inşa edebilme başarısı göstermiştir.

Gemi	İnşa Yeri	Tezgâha Konuş	Denize İniş	Tamamlanış
Drache	Trieste (Avusturya)	Şubat 1861	Eylül 1861	Kasım 1862
Salamander	Trieste (Avusturya)	Şubat 1861	Ağustos 1861	Mayıs 1862

⁴ Richard Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, London: Cassell&Co, 2000, 16.

⁵ Angus Kongstam, *European Ironclads 1860-75*, New York: Osprey Publishing, 2019, 14.

Kaiser Max	Trieste (Avusturya)	Ekim 1861	Mart 1862	1863
Prinz Eugen	Trieste (Avusturya)	Ekim 1861	Haziran 1862	Mart 1863
Juan d'Austria	Trieste (Avusturya)	Ekim 1861	Temmuz 1862	Yaz 1863
Erzherzog Ferdinand Max	Trieste (Avusturya)	Mayıs 1863	Mayıs 1865	Temmuz 1866
Habsburg	Trieste (Avusturya)	Haziran 1863	Haziran 1865	Temmuz 1866

Tablo 1: Avusturya Donanmasındaki Zırhlı Gemiler

Kaynak: Kongstam, *European Ironclads 1860-75*, 14,15.

İtalya donanmasına bakıldığında ise yılların denizci devlet geleneği temelinde yükselen, çoğu İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tersanelerinde az bir kısmı ise İtalya tersanelerinde inşa edilmiş olan heybetli ve birinci sınıf zırhlı gemilerden oluşan kayda değer bir deniz gücü karşımıza çıkmaktadır. 1860 senesinde Toulon'da *Terrible* ve *Formidabile*, 1861'de New York'ta *Re d'Italia* ve *Re di Portogallo*, Genoa'da *Principe di Carignano*, 1862'de Toulon, St. Nazaire ve Bordeaux'da *San Martino*, *Castelfidaro* ve *Ancona*, 1863'te Toulon'da *Regina Maria Pia*, *Palestro* ve *Varese*, Londra'da ise *Affondatore* isimli zırhlı gemiler tezgâha konulmuştur. Bahsi geçen gemilerden *Affondatore* taretli zırhlı iken diğerleri borda bataryalı zırhlı olarak inşa edilmiştir. Custoza Muharebesi'ndeki ağır bozgunu Adriyatik'teki üstün gücüyle deniz cephesinde telafi etmek ve Venedik'i mutlak surette ele geçirmek isteyen İtalya Donanması Ancona Limanı'nda konuşlanarak hazırlıklarını tamamlamıştır. Esasında Custoza Muharebesi'nden yaklaşık on gün sonra vuku bulan Sadowa Muharebesi'nde İtalya'nın müttefiki olan Prusya Avusturya'yı mağlubiyete uğratarak anlaşma masasına oturmaya mecbur bıraksa da savaş süresince rakibine bir türlü diş geçiremeyen İtalya, yukarıda tarifini yaptığımız "heybetli" donanmasıyla elde edeceği bir zaferle Custoza'nın intikamını almak ve düşmanı kendi cephesinde de koşulsuz bir teslimiyete sürüklemek istemiştir.⁶

⁶ Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, 172.

Gemi	İnşa Yeri	Tezgâha Konuş	Denize İniş	Tamamlanış
Re d'Italia	New York (ABD)	Kasım 1861	Nisan 1863	Eylül 1864
Re di Portogallo	New York (ABD)	Aralık 1861	Ağustos 1863	Ağustos 1864
Principe di Carignano	Genoa (İtalya)	Ocak 1861	Eylül 1863	Haziran 1865
Terrible	Toulon (Fransa)	Haziran 1860	Şubat 1861	Eylül 1861
Formidabile	Toulon (Fransa)	Aralık 1860	Ekim 1861	Mayıs 1862
Regina Maria Pia	Toulon (Fransa)	Mayıs 1863	Mayıs 1865	Temmuz 1866
San Martino	Toulon (Fransa)	Temmuz 1862	Kasım 1864	Temmuz 1866
Castelfidaro	St. Nazaire (Fransa)	Temmuz 1862	Ağustos 1863	Mayıs 1864
Ancona	Bordeaux (Fransa)	Ağustos 1862	Ekim 1864	Nisan 1866
Palestro	İtalya	-	-	Lissa Muharebesi'nden Önce
Varese	İtalya	-	-	(Aynı Dönem)
Affondatore	Londra	Nisan 1863	Kasım 1865	Temmuz 1866

Tablo 2: İtalya Donanmasındaki Zırhlı Gemiler
Kaynak: Kongstam, *European Ironclads 1860-75*, 28-32.

Donanmaların genel durumu göz önünde bulundurulduğunda nicel ve nitel üstünlükler açısından İtalya Devleti rakibine nazaran daha güçlü bir donanmaya sahiptir. İlerleyen kısımlarda göreceğimiz üzere bahsi geçen zırhlı deniz harp platformlarının dönemin teknolojisinin yeni ürünlerinden biri olması sebebiyle bu teknolojinin doğrudan üreticisi konumunda bulunan İngiltere ve Fransa, donanmalarındaki denizci personel haricinde diğer devletlerin

donanmalarında vazifeli personelin bu platformlara adaptasyonu kolay olmamıştır. Bu dönemde insan faktörü hala belirleyici unsurdur. Dolayısıyla personelin motivasyonu, bilgi ve beceri düzeyi zafer için hâlâ en önemli anahtar konumundadır.

Gemi Sınıfı	Avusturya	İtalya
Zırhlı Fırkateynler	5	7
Zırhlı Korvetler	2	4
Zırhlı Taret Gemileri	-	1
Toplam Zırhlı Gemi	7	12

Tablo 3: Muharip Tarafların Zırhlı Gemi Sayıları

Kaynak: Piotr Olender, *Lissa 1866*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona, 1993, 39.

Gemi Sınıfı	Avusturya	İtalya
Hat Gemileri (Ahşap)	1	1
Fırkateynler (Ahşap)	5	8+2 Eğitim Fırkateyni
Korvetler (Ahşap)	2	4
Yandan Çarklı Gemiler (Ahşap)	-	10
Gambot (Ahşap)	13	-
Küçük Gambot (Ahşap)	9	8
Avizo (Ahşap)	19	16
Toplam Zırhsız Gemi	50	49
Yüzer Bataryalar	6	-

Tablo 4: Muharip Tarafların Ahşap Gemi Sayıları

Olender, *Lissa 1866*, 39.

İtalya Gemileri	Avusturya Gemileri
Principe Di Carignano	Erzherzog Ferdinand Max
Castelfidardo	Habsburg

İtalya Gemileri	Avusturya Gemileri
Ancona	Kaiser Max
Re D'İtalia	Prinz Eugene
Palestro	Don Juan De Austria
San Martino	Salamander
Re Di Portogallo	Drache
Regina Maria Pia	Kaiser
Varese	Schwarzenberg
Affondatore	Novara
Terribile	Radetzky
Formidabile	Donau
Maria Adelaide	Adria
Duca Di Genova	Erzherzog Friedrich
Gaeta	Kaiserin Elizabeth
Garibaldi	Greif
Vittorio Emanuele	Hum
Carlo Alberto	Seehund
Principe Umberto	Dalmat
San Giovanni	Reka
Governolo	Velebich
Ettore Fieramosca	Wall
Guiscardo	Streiter
Esploratore	Narenta
Messagiere	Kerka
Montebello	Andreas Hofer
Vinzaglio	Stadium
Confianza	TOPLAM-27

İtalya Gemileri
İndipendenza
Piemonte
TOPLAM-30

Tablo 5: Muharip Tarafların Donanmalarında Bulunan Gemilerin İsim Listesi

Kaynak: Olender, *Lissa* 1866, 48.

(Amiral) Tegetthoff komutasındaki zırhlı-ahşap karışımı 27 adet Avusturya harp gemisi toplamda 57.300 ton ağırlığında olup 532 adet top ve 7.870 nefer taşımaktaydı. Amiral Persano komutasındaki zırhlı-ahşap karışımı 30 İtalya harp gemisi ise toplamda 86.000 ton ağırlığında olup 645 top ve 10.900 nefer taşımaktaydı.⁷ İki taraf arasındaki nicel farklar yukarıdaki veriler ve tablolar üzerinden açıkça görülebilmektedir. Gemilerin tonajı, personel sayısı, top sayısı ve en önemlisi ana muharip unsur olan zırhlı gemilerin sayısı bakımından İtalya donanmasının üstünlüğü göze çarpmaktadır.

Muharebe Öncesinde Deniz Cephesindeki Gelişmeler

Avusturya Devleti Adriyatik Denizi'nde dar bir sahil şeridine sahipti ve bir deniz gücünden ziyade kara gücüydü. Bu yüzden deniz kuvvetleri hiçbir zaman devletin bir numaralı önceliği olmamıştı. Avusturya Harbiye Nezareti'ne mülhak olan bahriye idaresi Veliath Ferdinand Max'ın himayesiyle birkaç zırhlıya malik bulunuyordu. Avusturya donanması 1864'te Danimarkalılarla Helgoland'de gerçekleşen deniz muharebesinden bazı tecrübeler elde etmişti. Nisan ayı başında seferberlik için hazırlıklara başlayarak Pula civarındaki Fažana Limanı'nda asker toplamaya koyuldular. 9 Mayıs 1866'da Amiral Tegetthoff imparatorun emriyle Avusturya Deniz Kuvvetleri Kumandanlığına tayin edilerek Radetzky ahşap firkateynine forsunu çekti. Bu hareketin şüphesiz manevi bir anlamı da vardı. Zira yeni atanan kumandanın forsu, Avusturya'nın en önemli hasımlarından

⁷ Tucker Spencer C., *Handbook Of 19th Century Naval Warfare*, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2000, 132.

biri olan İtalya'yı 1848 senesindeki bağımsızlık mücadelesi esnasında vuku bulan I. Custoza Muharebesi'nde mağlup eden muzaffer komutan Joseph Radetzky'nin ismini taşıyan gemiye çekilmişti. Öte yandan Avusturya'nın rakibi İtalya'ya baktığımızda, İtalya'nın birleşmesinde büyük bir rol oynayan Kont di Cavour ülkenin Adriyatik'teki rakibi olan Avusturya donanmasından üstün bir deniz kuvvetinin gereğini anladığından bu deniz kuvvetinin vücuda getirilebilmesi için icap eden teşebbüslere girişmiştir. Darboğazda olan İtalyan bütçesini yeni yapılan borçlanmalarla geçici süreliğine ferahlatarak kuvvetli bir donanma inşasına başlamıştır. 1861'den itibaren İngiltere, Amerika ve Fransa tezgâhlarına son teknoloji 16 ila 25 santimetrelik Armstrong toplarıyla donatılmış harp gemileri ısmarlanmıştır. İtalya donanması kumandanlığına tayin edilen Amiral Persano 16 Mayıs günü Taranto'ya gelerek *Re d'Italia* zırhlısına forsunu çekmiştir.⁸

20 Haziran 1866'da savaş ilan edildiğinde Tegetthoff 22 gemi ile eksiklerini tamamlamış bir vaziyette Fasana limanında bulunuyordu. Tegetthoff, kumandasındaki zırhsız ahşap muharebe gemilerini dahi demir zincirlerle, demiryolu parçalarıyla ve kalın ahşap plakalarla kaplayarak dayanıklı hale getirmişti.⁹ Halbuki Persano eksiklerini ikmal edememiş on yedi gemi ile Taranto'da bulunurken on altı gemi de Ancona'da noksanlarını ikmale çalışıyordu. 24 Haziran akşamı Avusturya ordusunun Custoza muzafferiyeti haberi ile fiilen savaşa başlandığı anlaşılmıştı. 25 Haziran'da Amiral Persano Taranto'dan hareketle Ancona'ya doğru yola çıktı. Yolda Avusturyalıların Trisdatt'a bulunduğu haberini aldı. İtalya Bahriye Nezareti'ne müracaatla Avusturya donanması hakkında malumat istedi. Avusturyalıların hücum planı üzerinde olduğu bilgisini alır almaz, bunu karşılama adına gerekli tedbirleri aldı. Bu esnada Avusturyalılar keşif için *Stadium* vapurunu Ancona ile Bari arasındaki sahaya göndermişlerse de İtalya donanmasını görmeye muvaffak olamadan *Stadium* vapuru geri döndü. 26 Haziran'da Amiral Tegetthoff forsu *Ferdinand Max* zırhlısında

8 Fevzi (Kurtoğlu), *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, İstanbul: Bahriye Matbaası, 1927, s. 202. İtalya'nın o dönem Adriyatik sahilindeki diğer önemli limanları Ancona, Bernedizi ve Manfrondiya'ydı.

9 Geoffrey Regan, *Büyük Denizcilik Gafları Tarihin En Kötü Deniz Muharebe Kararları*, çev. Erkan Bebek, İstanbul: Doruk Yayınları, 2016, s. 291.

olduğu halde altı zırhlı bir firkateyn ve birkaç topçeker ile Pula'dan hareketle Ancona'ya doğru istikşaf yapmak üzere hareket etti. Amiral Persano *Re d'Italia* zırhlısı ile Ancona'da bulunuyor ve *Re d'Italia*, *Re di Portogallo* zırhlı gemilerinin kömürlüklerinde çıkan yangınları söndürmekle ve birkaç zırhlıdaki kaval topları şeşhaneli toplarla değiştirmeye uğraşıyordu. İleri karakol görevini yapan *Esploratore* vapuru Avusturya donanmasının gelişinden Persano'yu haberdar etti. Bunun üzerine İtalyan filosu buhar makinelerini çalıştırdı. “*Demir kaldırın! Harekete başlayın!*” işaretleri birbirini takip etti. Amiral Persano *Esploratore* vapuruna geçti. *Re d'Italia* yangını söndürdükten sonra yarım saat tehirle hareket etti. *Portogallo* ise bir saat sonra bir tarafına fazlaca yatmış olduğu halde hareket etti. Son gemi de iki saat sonra hareket edebilmişti. Limanın haricine çıkılarak iki mil seyirden sonra geri dönüldü. Tegetthoff Ancona'ya iki buçuk mil yaklaştıktan sonra İtalyan donanmasını görerek o civarın mayınlar, dayanıklı bir istihkam ve güçlü toplarla korunduğunu bildiği için hücum etmeyip Pula'ya geri çekildi.¹⁰ Eğer Tegetthoff ilk hamlesinde limana hücum etmiş olsaydı İtalya donanmasını büyük kayba uğratabilirdi. Ancak İtalya donanması içerisindeki karmaşa halinden haberdar olmadığı için bu büyük fırsattan istifade edemedi. Bu sebeple savaşın deniz cephesi uzamış oldu.

7 Temmuz günü Amiral Persano, Avusturya donanmasını etkisiz hale getirme emrini aldı. 8 Temmuz'da hareketle açık denizde manevralar yaptıktan sonra limana döndü. Fakat top atışı talimleri ihmal edildi. Bu durum personelin savaşa hazır hale geliş sürecini olumsuz etkiledi. İtalya Bahriye Nâzırı, henüz kayda değer bir faaliyette bulunamamış olan Persano'ya artık ciddi bir teşebbüse girişmesi için emir verdiği gibi 14 Temmuz'da kral tarafından Avusturyalıların karadaki Custoza zaferini denizde bir galibiyet ile telafi etmediği halde işten el çektirileceğini bildirdi. Ertesi günü Bahriye Nâzırı Ancona'ya gelerek Persano ile görüştü. Bu görüşme esnasında Persano'ya Lissa/Vis Adasına direkt hücum etmesi emredildi. Zira Avusturya kontrolündeki

¹⁰ H. W. Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, çev. Lütfi Çekiç, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007, 80-82, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, 203,204.

Venedik ve Pula limanlarına saldırmak pek makul değildi.¹¹ Lissa Adası karadan otuz mil uzaklıktaydı. Adanın en yüksek tepesi deniz seviyesinden 596 metre yüksekliğinde olup sahilleri dik ve sarpaydı. Birçok körfez ve limanları olup en büyük limanları adanın kuzey tarafındaki St. Georgio ve batı tarafındaki Comisa'ydı. St. Georgio limanını elli dört top ile donatılmış olduğu gibi Comisa Körfezi de on top ve güneydoğudaki Manego limanı da altı topla donatılmıştı. Adadaki asker sayısı 1.833 kişiden ibaretti.¹²

Amiral Persano, Lissa'ya hücum için bir plan çizmişti. Bu plana göre asıl hücum St. Georgio'ya yöneltilecek Amiral Vacca da Comisa'ya karşı nümayiş yapacak ve Amiral Albini tarafından Manego'ya asker ihraç edilecek; bu esnada *Esploratore* keşif vazifesinde bulunacak ve şayet Avusturya donanması gelirse bütün adayı dolaşıp haberdar edecekti. Bu ihbar üzerine zırhlı gemiler Lissa Boğazı'nda hatt-ı harp teşkil edecek ve ahşap gemiler de bunlara paralel ikinci bir hat oluşturacak ve Vacca kumandasındaki filo da ihtiyat olarak kalacaktı. Persano'nun Lissa üzerine hücumunun stratejik olarak mantıklı olmadığı açıktır zira maksat düşman donanmasını muharebeye mecbur etmekse bunun en kolay yolu doğrudan doğruya Pula'ya gidip Tegetthoff'u köşeye sıkıştırmaktı. Şayet adanın zapt edilmesi gerekiyorsa bu hususta gerekli tertibatı almak ve adanın dışarıyla ana iletişim hattı olan deniz altındaki telgraf kablosunu hücum edilecek günün gecesinde kesmek ve donanmanın sabahleyin erkenden hücum hazır halde bulunmasını sağlamak ve sahile vakit kaybetmeden yeterli miktarda asker dökülmesini temin etmek gerekiyordu. Amiral Persano harekât için beş bin kişilik bir kuvvet istemişse de Ancona'da bulunan 600 adet silahlı nefer verilerek gemilerden seçilenlerle beraber 1.000 mevcutlu bir kuvvet oluşturuldu. Bunların mevcudu daha sonra bölgeye gelen takviye kuvvetler ile 2.000'e ulaştı.¹³ Bu esnalarda, Amerikan konsolos yardımcısı Charles Ribighini,

11 Howard R. Marraro, Unpublished American Documents on the Naval Battle of Lissa (1866), *The Journal of Modern History*, C. XIV S. 3, Chicago 1942, 343.

12 Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, 84, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, s. 205.

13 Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, 87, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, s. 209, Eberhard von Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, çev. Rifat Müfit, Deniz Matbaası, İstanbul 1931, s. 50.

konsolos T. B. Lawrence'a gönderdiği raporda yaklaşık 15 adet gemiden oluşan bir Avusturya filosunun muntazam bir harp düzeni almış vaziyette Ancona Limanı'na doğru harekete geçtiğinden bahsetmiş, limanda bulunan İtalyan donanmasının nizamsız dizilişini ve içinde bulunduğu tehlikeyi tarif ederken de bu gemilerin halini Türklerin İzmir'deki akıbetini örnek vererek izah etmiştir.¹⁴ Buradan kastın 1770 Çeşme Vakası olduğuna şüphe yoktur. Vakadan neredeyse bir asır sonra 1866 senesinde İtalya'da konsolos yardımcılığı görevini yürüten bir Amerikalının bu vakayı dile getirmesi kayda değerdir.

Amiral Persano 16 Temmuz'da denize çıkarak bir vapur ile Lissa Adası'nın etrafındaki keşif faaliyetlerini attırdı. Temmuz'un 17'nci günü İtalya donanması Lissa'ya vardı. Lissa müdafileri kablo kesilmeden önce Temmuz'un 18'inci günü şafak vakti karayel istikametlerinden 20 mil mesafede dokuz harp gemisinin görüldüğünü bildirdi. Bu telgraf saat 8.30'da çekilip 11'de Tegetthoff'un eline geçti. Ateş açıldığını işar eden telgraflar saat 3'te Fasana'ya geldi. Oradan gönderilen "*Müdafiler Dayanın Yardım Geliyor*" cevabını aldılar. 12 saat sonra kablo kesilinceye kadar telgraflar işledi.¹⁵

Sabahleyin bordalarında 83 top taşıyan sekiz zırhlı gemi on biri hafif olmak üzere 38 top ve sekiz havanla donatılmış olan St. Georgio bataryalarına ateş açtılar. Akabinde üç zırhlı daha geldiğinden İtalya toplarının miktarı 122'ye ulaştı. Saat 5'te dış tabyalardan George, Mamola, Smit bataryaları susturulmuştu. Diğer gemilerin perde ve himayesinde üç gemi limana girmek istediye de Pentik, Velnikton ve Zobarina bataryalarındaki 27 topun ateşiyle püskürtüldü. Günbatımında harekâta paydos verildi. İtalya gemileri ateş menzilinden çıkıp Lissa boğazına çekildiler. Comisa'ya yapılan hücum da sonuçsuz kalmıştı. Manego'ya ise asker ihracı gerçekleştirilemedi. Haziran'ın 19'uncu günü saat 10'da telgraf kablosunu kesip dönen gemiler Avusturya donanmasının bu akşam hareket ettiğine dair bir telgraf alındığını bildirdiler. Sabahleyin donanmanın bir kısmı St. Georgio'nun deniz cephesindeki istihkâmlar üzerine ateş açıtıysa da bu uzun

¹⁴ Marraro, Unpublished American Documents on the Naval Battle of Lissa (1866), s. 346.

¹⁵ Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, 86, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, s. 209.

sürmedi. Saat 4.30'da bütün donanma hücumu geçti. *Re d'Italia* zırhlısı Zobarina istihkamı ile uğraşiyor, *Formidabile* ise Madona istihkâmının sekiz topuna 500 yardadan 10 top ile ateş ediyordu. Demir üzerinde bulunan *Formidabile* çok fazla hasara uğrayarak maruz kaldığı ateşe karşılık veremeyeceğini anladığından geri çekildi. Gecenin sonunda İtalyanlar iki gemi bırakarak Lissa boğazına ricat ettiler. Ardından yaralıları hastane gemisine naklettiler. Donanmada iki günlük kömür kalmış ve 81 zayıat verilmişti. Adanın müdafileri ise çok zor durumda kalmış, 54 toptan 17'si düşman tarafından etkisiz hale getirilerek 24 ölü 70 yaralı vermişlerdi. Ertesi günü Comisa'ya karşı bir nümayiş yapılarak Karober körfezine asker dökülecek ve esas hücum da St. Georgio'ya yönelecekti. Akşam üstü *Piemonte* isimli gemi karaya asker ihracı için 500 kişilik bir müfreze getirmiş ve *Formidabile* bütün gece arızalarını tamir ile uğraşmıştı. 20 Haziran gecesini esen keşişleme rüzgârı şiddetini artırarak sabaha doğru sağanak yağmurla birleşip kötü hava koşulları oluşmuş ve adanın üzeri bir sis tabakası ile örtülmüştü. Saat 7'de hücum hazırlıkları ile uğraşılmaktayken *Esploratore* "batı karayel istikametlerinde şüpheli gemiler görünüyor" işaretini çekti. Güneş 4.40'ta doğuyordu. Saat 8'de İtalyanların vaziyeti şu idi: *Terrible* ile *Varese* Comisa açıklarında on mil mesafede bulunuyordu. Albini kumandasındaki zırhsız gemiler filikalarını denize indirerek asker nakletmekle meşguldü. *Formidabile* yaralıları hastane gemisine naklettiyordu. *Re di Portogallo* ve *Castelfidaro* gemileri makine işlerinden dolayı hareket edemeyecek surette bulunuyordu. Diğer zırhlı gemiler ise St. Georgio açıklarında hücum için emir bekliyorlardı. Amiral Persano ikinci defa gafil avlanmıştı. İtalyan kumandan, "şüpheli gemiler düşman gemileridir harbe hazır ol" işaretini çekti. Zırhlı filoya "tek borda hattı teşkil ediniz. Rota batı lodos" işaretini de verdi. Daha sonra rotayı batıya çevirdi ve karaya asker ihracı emri geri alındı. *Esploratore* Comisa'daki gemileri geri çağırıyordu. Makinesinde iş çıkan iki gemiyi yedeğe almak üzere *Governolo* ve *Guiscardo* gönderildi. Amiral Albini dahi hazırlanıncaya kadar epey zaman geçti. 9.30'da Avusturya gemilerini gördüler.¹⁶

¹⁶ Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, 86, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, s. 209, Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, s. 51.

Lissa Deniz Muharebesi

Amiral Tegetthoff kararlılıkla adaya doğru ilerliyordu. Saat 9'da Avusturya mürettebatına yemek verildi. 10'da hava açılınca Lissa Adası görüldü. Donanma çifte kık omuzluk hattında olarak üç fırka üzerine seyrediyordu. Birinci fırka zırhlı gemiler olup *Ferdinand Max* zırhlısında bulunan Amiral Tegetthoff tarafından, ikinci fırka ikinci hattı teşkil edip *Kaiser*'de bulunan komodor Petz tarafından idare edilen büyük zırhsız ahşap gemilerden, üçüncü fırka ise üçüncü hattı teşkil eden Binbaşı Eberle kumandasındaki gambotlardan müteşekkil idi. *Kaiser Max* ve *Prinz Eugene* zırhlıları ile *Stadium* vapuru keşif faaliyeti için ileri sevk edilmişti. 7'de *Kaiser Max* "altı gemi görüldü" işaretini çekti. Akabinde başlayan sağanak yağmur altında görüş kapandı. Saat 9'da rüzgâr lodosa dönerek havanın açılmasına sebep oldu. 10'da rüzgâr karayele dönüştü. Yedi mil uzakta pruva istikametinde İtalyan donanması görünüyordu. İskele tarafında zırhsız İtalyan gemileri henüz toplanıyordu ki bunlar muharebeye katılmamışlardır. İtalyan filosu tek pruva hattı teşkil ederek yıldız poyraza seyre başladı. İtalyan zırhlı fırkası her biri üç gemiden oluşan üç takımdan oluşmaktaydı. *Formidabile* Ancona'ya gitmiş, *Varese* tam vaktinde yerini almış ve *Terrible* ise Albini fırkasına katılarak atıl kalmıştı *Affondatore* ise hattın iskele tarafında yer tutmuştu.¹⁷

10.15'te *Re d'Italia*'nın makinesi istop etti ve bu durum üzerine Amiral Persano *Affondatore*'ye geçti. Fakat Amiral forsunun yeni gemiye çekilmesinde geç kalındı. Muharebe bittiği zaman amiralin gemi değiştirdiği anlaşıldı. Bu durum İtalyan birinci ve ikinci fırkaları arasında büyük bir açıklık meydana getirdi. İşte Tegetthoff bu açıklık arasından geçmek üzere dümen tuttu. Buradan geçerken tek pruva hattı işaretini vererek iskeleye döndü ve merkez fırkasına hücum etti. Aynı zamanda Komodor Petz de tek pruva hattı işareti çekerek sancağa döndü ve merkez fırkası üzerine hücum etti. Her iki fırkanın gemileri düzenleri karışık olduğu halde seyrediyorlardı. İtalyan ikinci ve üçüncü fırka rehberleri kuzeye döndüler, Avusturya gemilerinin gerisinden geçtiler. Tegetthoff, "Harbe hazır ol ve yanaşık nizam geçiniz ve ilerideki gemiler mevkilerinizi alınız... tam yol!" işaretlerini

¹⁷ Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, s. 50.

verdi. 10.30'da “zırhlı gemiler hücum ile düşmanı batırınız” işaretini çekti.¹⁸ 10.30'da İtalyan öncü gemileri ateş açtı: fakat Avusturyalılar mesafe azalınca kadar cevap vermediler. Menzil müsait olunca ilk defa *Kaiser Max* karşılık verdi. Avusturya filosu arka arkaya sıralanmış her biri ok şeklinde olan üç hat halinde hücumla hazırlanmaktaydı. İtalya filosu ise harbin genelinde olduğu gibi bir panik ve düzensizlik halindeydi. Şüphesiz bunda Amiral Persano'nun muharebenin hemen öncesinde sancak gemisini değiştirme kararı etkili olmuştu. İtalyan gemileri son bir gayretle düzensiz ve içerisinde tehlikeli açıklar barındıran bir pruva hattı oluşturmuşlardı.¹⁹

Biraz sonra etraf kesif dumanlarla kaplandı. *Kaiser* ikinci ve üçüncü fırkaların ilerisinde seyrederken *Affondatore*'ye denk düştü. Yekdiğeriyle karşılıklı borda ateşi gerçekleştirdiler. *Kaiser*'in bir topu hafif hasar aldı. *Affondatore*'nin hasarı ise çok azdı. Akabinde *Kaiser*'in karşısına *Re di Portogallo* çıktı. *Kaiser* çarpışma düşüncesiyle makine hizalarından *Re di Portogallo*'yu mahmuzladı. Fakat bu mahmuz darbesi neticesinde gemiler yekdiğeriye sürünerek geçtiler ve bu esnada İtalyan gemisinin demirleri, filikaları ve lumbar kapakları ve on altı kademlik zırh parçası koparak parçalandı. *Re di Portogallo* on altı toptan müteşekkil bulunan borda ateşini *Kaiser*'e yöneltmişti. Bu ateşin etkisiyle *Kaiser*'in pruva direği kırıldı. Direk bacanın üzerine yıkılarak düşerken ateş aldı ve civadrasız kaldı. Gemiler uzaklaşınca kadar top ateşi devam etti. Bundan sonra *Kaiser*, *Maria Pia*'nın ateşlerine hedef oldu. İki humbara isabet etti. *Kaiser*'in bacası hasar görmüş olduğundan buhar sirkülasyonunda ciddi problemler vardı. Ortaya çıkan yangının söndürülmesi ile uğraşılırken *Affondatore* tekrar görüldü. İki defa mahmuzlamak için *Kaiser*'e hücum ettiyse de iki teşebbüste de başarısız oldu.²⁰

Affondatore'nin teşebbüs ettiği bu hücumlardan birincisinde *Kaiser* mahmuz darbesini savuşturdu. İkincisinde ise müsait bir vaziyette

¹⁸ Regan, *Büyük Denizcilik Gafları Tarihin En Kötü Deniz Muharebe Kararları*, s. 294, Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, s. 173.

¹⁹ Fikret Gövül, *Savaş Gemileri Tarihçesi*, Deniz Basımevi, İstanbul 1948, s. 12, Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, s. 51, Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, s. 175.

²⁰ Lawrence Sondhaus, *Naval Warfare 1815-1914*, New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2001, s. 95.

Kaiser'e 200 metre kadar yaklaşmışken Persano gemi süvarisine geri dönmesini emretti ve süvari ve erkân-ı harp reisinin ısrarına karşı “*Emrediyorum!*” şeklinde kesin bir yanıt verdi. *Don Juan* ve *Prinz Eugene* Avusturya gemileri de *Affondatore*'yi top atışı altına aldılar. *Affondatore* ve *Kaiser*'in peşinden gelen zırhsız gemilerin top atışlarının meydana getirdiği hasar üzerine geri çekildi. *Kaiser* bir gambot refakatinde olduğu halde St. Georgio limanına giderek orada demirledi. Müdafaa vaziyetinde bulunduğu halde 24 saat zarfında gemi muharebeye hazır bir hale getirildi. Bu gemi 850 top atışı yapmış ve 80 isabet almıştı. Zayıatı 24 ölü, 37 ağır, 38 hafif yaralıya ulaşıyordu. Avusturya zırhlı fırkasıyla İtalyan zırhlı fırkasının merkez ve arka kısımları arasında muharebe karışık bir halde cereyan ediyor ve gemiler birbirini mahmuzlamaya uğraşiyor, bu esnada da geliş güzel ateş ediyorlardı. *Ferdinand Max* mahmuzlamak için bir düşman gemisi arıyordu. *San Martino* ile *Palestro*'ya hücum etti fakat ciddi bir hasara sebep olamadı. *San Martino*'da iki defa yangın çıktığı halde söndürüldü. *Palestro*'da çıkan yangın söndürülemediğinden 2.30'da gemi hurda hale gelerek 281 kişi öldü.²¹

Re d'Italia'nın hasarlı donanımı yana yatıp çarpışmanın tesiriyle dengesi bozulmuş, manevra yapamayacak bir hale gelmişti. 11.20'de *Ferdinand Max*'ın mahmuz darbesiyle batırıldı. Mürettebatından 381 kişi boğuldu. *Ferdinand Max* da mahmuz hücumları ile hasara uğramış baş tarafından suya doğru eğiliyordu. Mahmuzlamanın neredeyse yüzyılın sonuna kadar sürecek olan haksız şöhretinin başlangıcı da ortadan ikiye yarılmış olan *Re d'Italia*'nın akıbetinden kaynaklanmıştı. Fakat gözden kaçırılan husus ise muharebenin vuku bulduğu tarih itibarıyla zırhın dayanıklılığı topun tahribat gücü ve merminin deliciliğine rahatça karşı koyabilmekteydi. Seneler ilerledikçe topun gücü zırhın mukavemetini aştığından artık donanmalarda yakın temas devri de bitti. Üstelik mahmuzlama tekniğinin sonuca ulaştığı en kayda değer vaka olan Lissa Muharebesi esnasında batan *Re d'Italia*'nın daha muharebe öncesinde manevra kabiliyeti kalmamıştı.

21 Wilson Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914, 88, Kurtoğlu, Deniz Muharebeleri 1793-1905, s. 212.

Dolayısıyla mahmuzlanmak için açık bir hedef konumundaydı.²² Tegetthoff'un başvurduğu taktik son derece cüretkâr ve riskli olmakla birlikte, İtalyan donanmasının içerisinde düşmüş olduğu anlık zafiyet bu cesur hamlenin zaferle taçlanmasına sebebiyet vermiştir.

Bu esnada *Ancona* ve *Varese* zırhlıları yekdiğeriyle sürtüşme yaşadılar. Kısa süre sonra da *Maria Pia* ile *San Martino* birbirlerine çarp-tilar, *San Martino*'nun mahmuzu eğildi ve biraz suya battı. Fakat bu dört gemide çarpışma tesiriyle başka bir hasar ortaya çıkmadı. Bundan sonra iki taraf gemileri birbirlerinden ayrılmaya ve muharebenin oluşturduğu sis bulutu dağılmaya başladı. Liva Amiral Vacca “*pruva hattı teşkil ediniz*” işaretini kaldırdı. 12.10'da Tegetthoff da Avusturya gemilerine toplanmaları için işaret verdi.²³ Bu suretle muharebe bir buçuk saat sürmüştü. Üç hat üzerine toplanan Avusturyalılar İtalyanların doğusunda bulunarak Lissa Adası'nı örtmek üzere poyraza seyretiliyorlardı. İtalyanlar muharebe sahasından çekilerek *Ancona*'ya gittiler. Avusturyalılar ise Lissa'ya giderek 24 saat bekledikten sonra Fasana'ya döndüler. Albini fırkası filikalarını alıp da işini bitirdikten sonra *pruva hattı* teşkil ederek İtalyan ahşap gemilerinin yanına gitti, kumandasındaki gemilerin iki yüz metre mesafesinde İtalyan zırhlı gemilerinin harp hattının Avusturyalılar tarafından yarıldığını görünce denize açıldı. Bu suretle zırhlı gemilerin hücumundan kaçındı. Avusturya ahşap gemilerinin zırhlılardan uzak kaldığını görünce bunlara hücum etmek istediysede iki Avusturya zırhlısı önünde geri çekildi. Daha sonra güney tarafında *Kaiser* ile *Affondatore*'nin müca-delesi görüldü. *Affondatore*'den Albini'ye dönüp ahşap gemilerin ön tarafına taarruz edilmesi emredildiyse de amiralin orada olduğunu bilmedikleri için ehemmiyet verilmedi, İtalya zırhlı gemilerinin gerisinde mevki alındı.²⁴

Muharip tarafların zayıyatı şu şekilde olmuştur: İtalya'nın *Re d'Italia* zırhlısında 381, *Palestro* zırhlısında 231, diğer gemilerde yaklaşık 40

²² Robert Gardiner, *Steam, Steel and Shellfire-The Steam Warship 1815-1905*, London: Conway Maritime Press, 1994, s. 80.

²³ Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, s. 88, Kurtoğlu, *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, s. 212.

²⁴ Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, s. 51, Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, s. 174, Olender, *Lissa 1866*, s. 83.

yaralı ve 8 ölü. Avusturya tarafında ise, 38 ölüm, 59 ağır yaralı, 79 hafif yaralı vardır. İtalya donanmasından iki zırhlı gemi batırılırken Avusturya donanmasında herhangi bir gemi kaybedilmemiştir. Bu durum üzerine Avusturya donanması kumandanı şu sözleri söyledi: “Bir tane bile gemi kaybetmememiz bir mucize!”²⁵ Esasında Avusturyalı amiralin zaferi bir mucizenin değil kumandanların cesaretleri, kriz yönetim refleksleri, mevcut imkânları maksimum verimlilikle kullanma becerileri ve en temelde liderlik vasıfları arasındaki farkın bir sonucudur. Bu muharebe, yabancıların kullandığı “*audentes fortuna iuvat*”²⁶ sözünün haklılığını ortaya çıkaran hadiseler sahne olmuştur. Muharebe esnasında batmış olan iki İtalyan zırhlısının batıkları hala aynı yerlerinde durmaktadır. Günümüzde bu bölge Hırvatistan'ın karasuları içerisinde kalmaktadır.²⁷

Neticede İtalyan donanması, askerlerinin miktarı, silahlarının adedi, büyüklüğü ve gemilerin tonajı itibariyle Avusturya donanmasına üstün olduğu halde Tegetthoff, elde bulunan silahları maksimum verimle kullanmanın, son model silahlara sahip olup da onları verimsiz bir şekilde kullanmaktan daha mühim olduğunu ve muharebe sahasında eldeki her unsurdan dengeli biçimde faydalanmak gerektiğini göstermiştir. Amiral Persano ise zırhlı gemiler haricindeki gemilerin hiçbir önemi yokmuş gibi onlardan faydalanmasını bilemediği gibi zırhlı fırkasını da çok kötü bir şekilde idare etmiş, donanmayı tam muharebe esnasında kumandasız bırakmıştır. Albini komutasındaki ahşap fırkasının ise muharebede hiçbir faydası olmamıştır. Avusturyalılar top atışından daha çok mahmuza önem verdikleri ve ona göre nizam aldıkları halde manevra kabiliyetini yitirmiş olan *Re d'Italia* ve *Palestro*'dan başka zırhlılara yaptıkları mahmuz hücumları sonuçsuz kalmıştır. *Kaiser* ise mahmuzlamaya elverişli olmadığından çarpışma anında düşmandan çok kendisi zarar görmüştür. İtalyanlar ise üstün top kuvvetlerinden faydalanamadıkları gibi mahmuz ile bir zarar meydana getirememişlerdir. Top kuvveti

²⁵ Sondhaus, *Naval Warfare 1815-1914*, s. 96, Hill, *War at Sea in The Ironclad Age*, s. 177.

²⁶ Latince bir atasözü olan bu cümlenin Türkçe tercümesi şöyledir: “Talih cesurdan yanadır”.

²⁷ Vladimir-Duro Degan, “The Legal Situation Of The Wreck Of The Ironclad “*Re d'Italia*” Sunk In The Battle Of Vis (Lissa)”, *PPP.*, C.LI, S. 166, 2012, s. 1.

bu muharebede ikinci derecede kalmıştır. Çünkü top muharebesi gerçekleştirebilmek için gemileri sabit tutacak şekilde seyretmek gerekir. Bu ise mümkün olmamıştır. İtalyan kumandan, elindeki üstün deniz kuvvetini iyi idare edememiş, hatta muharebeden sonra ikinci bir hücumu dahi cesaret gösterememiştir.

Sonuç

Özünde bir kara devleti niteliği taşıyan ve mütevazı bir donanmaya sahip Avusturya ile köklü denizcilik geleneğine ve güçlü bir donanmaya sahip olan İtalya arasında vuku bulan muharebe harbin genel gidişatında kritik bir etki yapmasa da denizcilik tarihi açısından son derece önemlidir. Zira deniz harbinin seyrini büyük ölçüde değiştiren zırhlı gemilerin ana muharip unsur olarak karşılıklı filolar hâlinde çarpıştığı ilk muharebe Lissa Deniz Muharebesi olmuştur. Dolayısıyla bu hadise deniz harp tarihinde de bir ilk olarak kayıtlara geçmiştir. Üstelik bu muharebede başvurulan bazı taktikler, filo dizilimi ve yöntemler yüzyılın kalanında dünyanın muhtelif coğrafyalarında farklı devletler arasında vuku bulan deniz muharebelerinde de kullanılmıştır. Fakat mahmuzlama tekniğinin bu muharebe özelindeki istisnai koşulların bir sonucu olarak büyük bir zafer getirmesi, gemilerdeki mahmuz aksamına ve bu tekniğe gereğinden fazla önem verilmesine yol açmıştır. Bu haksız şöhretin bir yansıması olarak yüzyılın sonlarına kadar deniz muharebelerinde bu tekniğe sık sık başvurulmuştur. Bu bakımdan Lissa Muharebesi deniz harbinin seyrini doğrudan etkilemiştir. Ayrıca bu muharebe zırhlı gemilerin deniz harbindeki üstün taraflarını açık bir şekilde gösterirken bir yandan da ahşap gemilerin artık ana muharip unsur olmaktan çıktığını ve yardımcı unsur olmaktan öteye geçemeyeceğini de açıkça ortaya koymuştur. Muharebe, Avusturya'nın mutlak zaferiyle sonuçlanmıştır. Gerek deniz harp teknolojilerinin nitelik ve niceliği ile ve gerekse denizcilik geleneği bakımından İtalya'nın gerisinde olan Avusturya donanmasının başkumandanı Amiral Wilhelm von Tegetthoff'un kumanda becerisi, cesur manevraları ve Avusturyalı denizcilerin üstün gayretleri sayesinde İtalya donanmasının başkumandanı olan Amiral Persano'nun muharebe anındaki kararsızlığını fırsata çevirerek büyük bir zafer elde etmiştir. Avusturya donanmasını İtalya donanmasından ayıran bir diğer önemli nokta da kullandıkları deniz

harp platformlarına yüksek yatkınlıkları ve ellerindeki zırhlı gemilerin imkân, kabiliyet ve limitlerini rakiplerine nazaran çok daha iyi bilmeleri olmuştur. Zira Avusturya filosundaki zırhlı gemilerin tamamı Trieste'de Avusturya İmparatorluğu tezgâhlarında inşa edilirken, İtalyan donanmasındaki zırhlı gemilerin büyük çoğunluğu başka ülkelerin tersanelerinde inşa edilmiş, hatta bazı gemiler muharebeden çok kısa bir süre önce filoya dahil edilmiştir. Bu bakımdan Avusturya tarafı elindeki malzemenin niteliklerine çok daha iyi vakıf olarak muharebe planını buna göre oluşturmuştur. Bu da zaferi getiren önemli unsurlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu muharebe iktidar, dirayet ve iyi idarenin maddi imkânlardan daha fazla işe yaradığını gösteren canlı bir örnek olarak tarih sayfalarına intikal etmiştir.

EXTENDED SUMMARY

This study aims to analyze the 1866 Battle of Lissa between the Austrian and Italian navies, a subject previously unexplored in Turkish academic literature. The research seeks to address several key questions: the nature and progression of the naval operations during the battle, its significance in naval warfare history, the pre-battle conditions of the belligerents' naval forces, the factors determining the battle's outcome, and the immediate and long-term repercussions of the engagement.

The study begins with an overview of the technological advancements in naval warfare during the period. Under the section "Naval Forces of the Belligerents Before the Battle of Lissa," the naval capabilities of Austria and Italy are examined in detail, revealing the pre-battle status of their fleets. A comparative analysis highlights the quantitative and qualitative advantages and disadvantages of both sides, facilitated by a series of tables summarizing ship types, numbers, names, construction dates, and origins. These visual aids are intended to present data in a clear and accessible format.

Subsequently, the section "Developments on the Naval Front Before the Battle" explores pivotal pre-battle developments in the region, focusing on the actions of Italian Admiral Persano and Austrian Admiral Tegetthoff. Details include fleet assembly, equipment preparation, and personnel readiness. This section also discusses key geographic and strategic considerations, the naval war plans of both powers,

and final preparations. Particular attention is given to Admiral Tegetthoff's missed opportunity for an early victory in late June and the Italian navy's initial disorganization, its recovery efforts, and eventual mobilization.

The section titled "The Battle of Lissa" details the events during and immediately after the conflict. It describes the Italian navy's pre-battle formation around the island, its divisional organization, and the Austrian navy's attacking formation and tactics. The section examines ship-to-ship engagements, the decisive moments of the battle, the damage incurred, casualties suffered, and the overall results. It highlights the significance of fleet commanders, naval tactics, and the ramming technique employed during the engagement.

In conclusion, the study asserts that the Battle of Lissa marked the first naval confrontation where armored ships served as the principal combat units in opposing fleets. It argues that certain tactics and methods employed in this battle influenced naval engagements globally throughout the century. The ramming technique, pivotal in the Austrian victory due to unique circumstances, was subsequently over-emphasized in ship design. The study also underscores the transition from wooden ships as primary combat assets to their relegation as auxiliary elements.

The Austrian victory is attributed to the decisive leadership of Admiral Tegetthoff, the superior efforts of Austrian sailors, and their comprehensive familiarity with the capabilities and limitations of their ships—attributes rooted in the Austrian fleet's domestic production of armored ships in Trieste. In contrast, the Italian navy relied heavily on foreign-built ships, some integrated into the fleet only shortly before the battle, resulting in less operational familiarity. This contrast in naval proficiency emerges as a key factor in the Austrian triumph. The conclusion synthesizes these findings, emphasizing their broader implications for naval warfare and ship design.

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA., DTA. MB.d, 53/100, 29 L 1278 (29/04/1862).

BOA., A.} MKT.NZD, 416/20, 11 L 1278 (11/04/1862).

Sürelî Yayınlar

Cerîde-i Bahriye, S. 399, 23 Zilkâde 1326 (17 Aralık 1908).

Fotoğraf Albümleri

Yıldız Sarayı Sultan II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümü, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, No: NEKYA91254/15.

Kitap ve Makaleler

Degan, Vladimir-Duro: "The Legal Situation Of The Wreck Of The Ironclad "Re d'Italia" Sunk In The Battle Of Vis (Lissa)", *PPP.*, C.LI, S.166, 2012, s. 1-10.

Gardiner, Robert: *Steam, Steel and Shellfire-The Steam Warship 1815-1905*, London: Conway Maritime Press, 1994.

Gövül, Fikret: *Savaş Gemileri Tarihçesi*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1948.

Gürçay, Lütfi: *Gemici Dili*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1943.

Hill, Richard: *War at Sea in The Ironclad Age*, London: Cassell&Co, 2000.

Kongstam, Angus: *European Ironclads 1860-75*, New York: Osprey Publishing, 2019.

(Kurtoğlu), Fevzi: *Deniz Muharebeleri 1793-1905*, İstanbul: Bahriye Matbaası, 1927.

Marraro, Howard R.: "Unpublished American Documents on the Naval Battle of Lissa (1866)", *The Journal of Modern History*, C.XIV, S.3, Chicago 1942, s. 342-356.

Olender, Piotr: *Lissa 1866*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona, 1993.

Regan, Geoffrey: *Büyük Denizcilik Gafları Tarihin En Kötü Deniz Muharebe Kararları*, çev. Erkan Bebek, İstanbul: Doruk Yayınları, 2016.

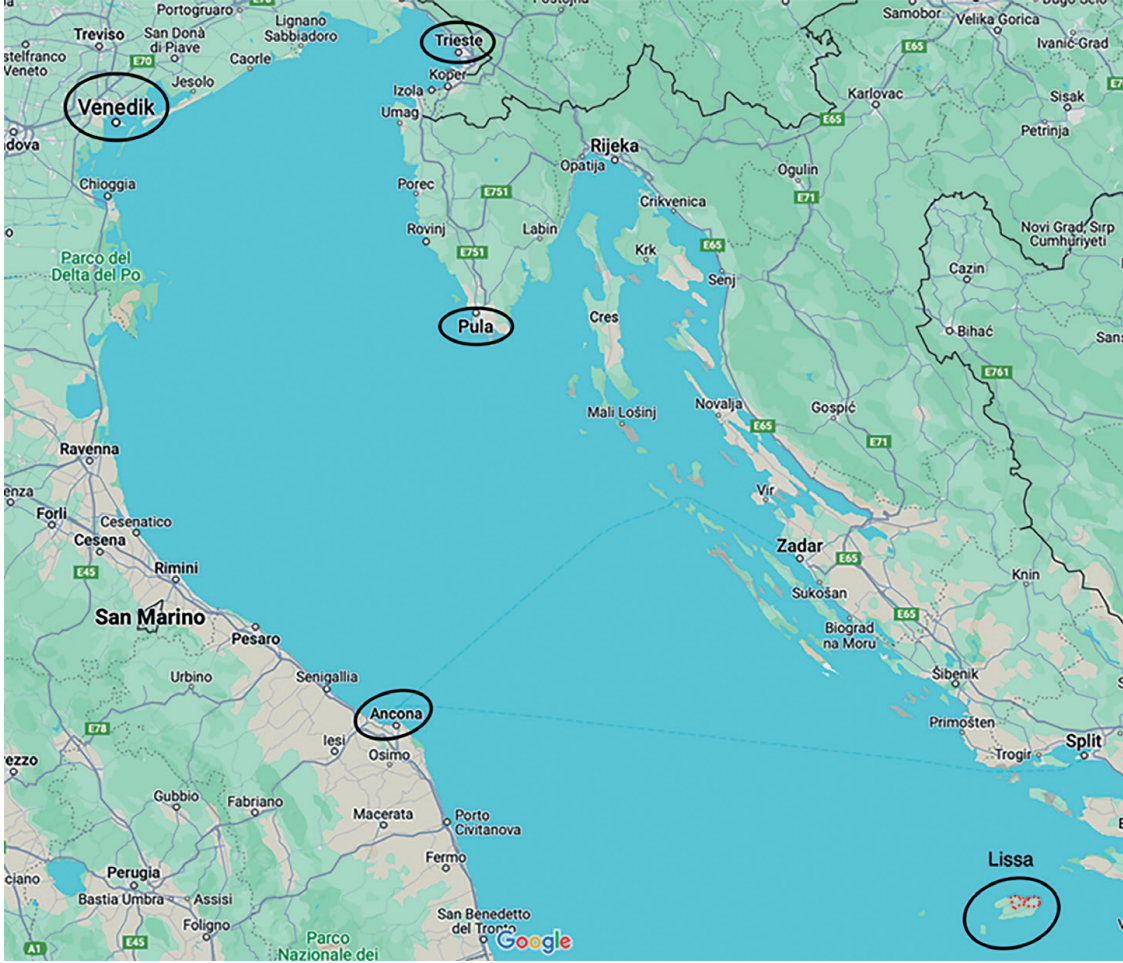
Sondhaus, Lawrence: *Naval Warfare 1815-1914*, New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2001.

Spencer, C. Tucker: *Handbook Of 19th Century Naval Warfare*, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2000.

Von Mantey, Eberhard: *Deniz Harpleri Atlası*, çev. Rifat Müfit, İstanbul: Deniz Matbaası, 1931.

Wilson, H. W.: *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri Cilt 1: 1850-1914*, çev. Lütfi Çekiç, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

EKLER

Ek 1: Avusturya-İtalya Savaşı'nın Deniz Cephesindeki Önemli Yerler (Google Maps)

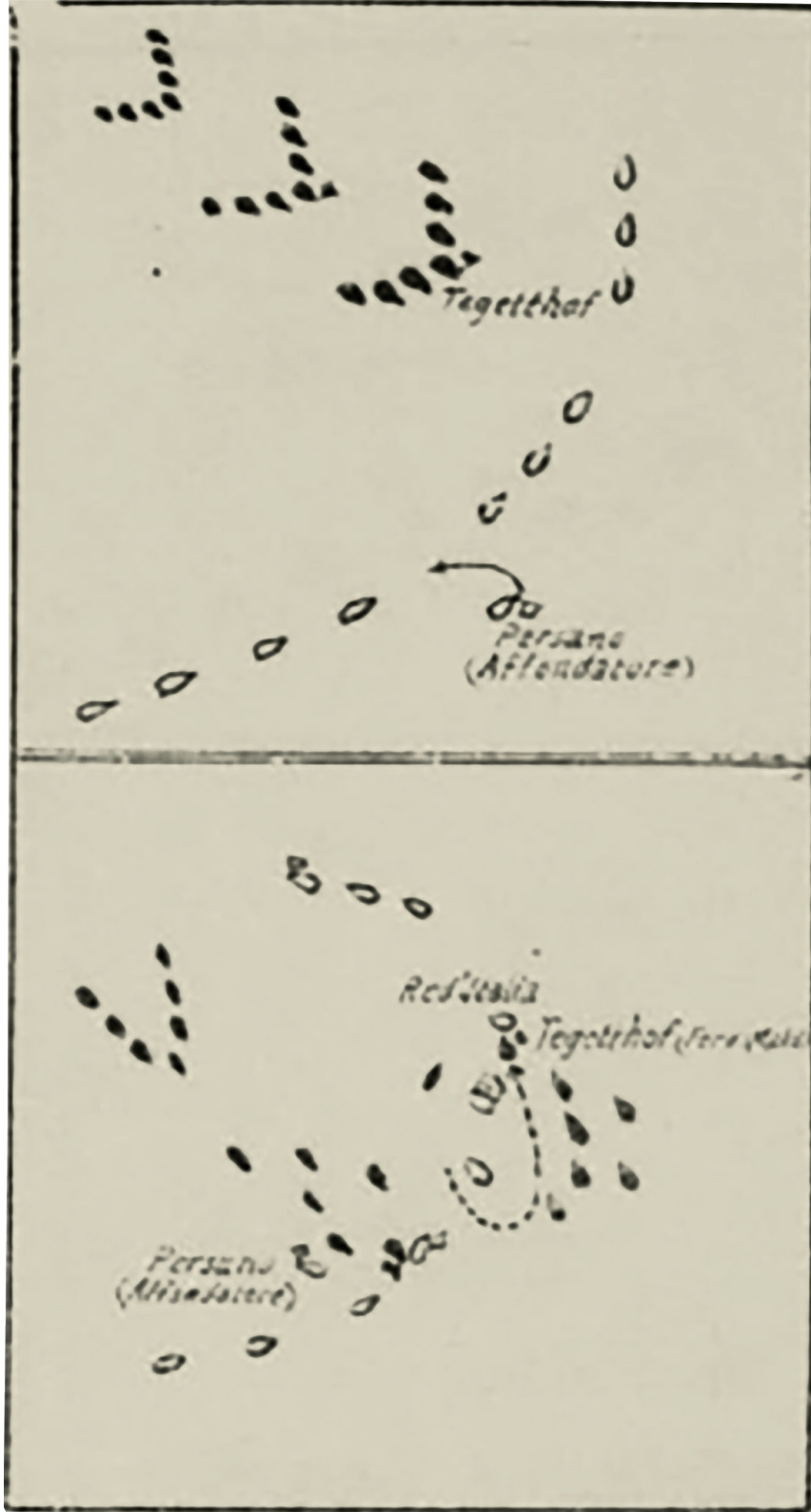
Ek 2: *Drache* Borda Bataryalı Zırhlı Firkateyni
(Avusturya Donanması)²⁸

Ek 3: *Erzherzog Ferdinand Max* Borda Bataryalı Zırhlı Firkateyni
(Avusturya Donanması)²⁹

²⁸ Angus Kongstam, *European Ironclads 1860-75*, 14.

²⁹ Angus Kongstam, *European Ironclads 1860-75*, 15.

Ek 4: Lissa Muharebesi'nde Donanmaların Çarpışma Anının Haritası³⁰

³⁰ Eberhard von Mantey, *Deniz Harpleri Atlası*, 51.

Ek 5: Avusturya Donanması Kumandanı Amiral Tegetthoff'un, Lissa Zaferi Anısına Viyana'da İnşa Edilmiş Olan Heykeli³¹

³¹ Yıldız Sarayı Sultan II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümü, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, No: NEKYA91254/15.